

Dierethiek

een inleiding

Frederike Kaldewaij & Tatjana Visak
(AiO's PF/Ethiek Instituut, UU)

FUF Forum, 22 januari 2008

Opzet

- Schets van factoren die hebben geleid tot morele vragen over onze omgang met dieren
- Dierethiek: belangrijke bijdragen, o.a. Peter Singer en Tom Regan
 - “The case against animals”: tegen (hoge) morele status dieren.
- Discussie!

Twée belangrijke vragen

Hebben dieren morele status?

1. Welke capaciteiten zijn noodzakelijk voor morele status? B.v. ratio, moreel actorschap, pijn kunnen lijden (“sentience”)
2. Wat voor capaciteiten hebben dieren?

Waarom dieren traditioneel niet moreel belangrijk werden geacht (1)

- Nadruk op rationaliteit
 - Bv. Aristoteles, Stoïcijnen, Thomas v. Aquino, veel denkers in Renaissance en Verlichting
- Natuurlijke hiërarchie, bv. Aristoteles, later “Great Chain of Being”
 - God > engelen > mensen > dieren > planten

Waarom dieren traditioneel niet moreel belangrijk werden geacht (2)

- Nadruk verschil mens/dier.
 - Kerk: mens evenbeeld god, onsterflijke ziel
 - Bv. Descartes (1596-1650): dualisme lichaam (machine) / ziel (bewustzijn) → dieren kunnen niet lijden (vivisectie)
- Denkers die voor compassie voor dieren pleitten:
 - Plutarchus (45-125), Michel de Montaigne (1533-92), Voltaire (1694-1778), John Locke (1632-1704), Jean-Jacques Rousseau (1712-78), Schopenhauer (1788-1860)

Nieuwe ontwikkelingen

- 18e/19e eeuw: **egalitarisme**
 - afschaffing slavernij, vrouwen-emancipatie, kritiek klassenmaatschappij
- Jeremy Bentham (1748-1832): **Utilisme**
 - maximaliseer geluk en minimaliseer pijn van iedereen
 - gevoel/"sentience" als basis van morele status

Bentham (1789):

- “The day may come when the rest of the animal creation may acquire those rights which could never have been withheld from them but by the hand of tyranny [...] A full-grown horse or dog is beyond comparison a more rational, as well as a more conversable animal, than an infant of a day, or week or even a month old. But supposed the case were otherwise, what would it avail? **The question is not, can they reason? Nor, can they talk? But, *can they suffer?*** Why should the law refuse its protection to any sensitive being? [...]”

Moderne biologie: Darwin

- **Darwin (1880-1882): evolutieleer**
 - Mensen zijn dieren!
 - Graduele verschillen i.t.t. dualisme
- ⇒ capaciteiten van mensen ook al (in zekere mate) bij dieren: emoties, gevoel, intelligentie

Moderne biologie: behaviorisme

- Behaviorisme (± 1910-1960)
 - Ontkenning dat mentale staten van dieren (en mensen!) kenbaar en echt zijn
 - geen legitiem object van wetenschappelijk onderzoek
- Overheersend idee dat wetenschap “waardevrij” is en moraliteit subjectief
 - Experimenten op dieren worden niet gezien als moreel problematisch

Cognitieve ethologie en dierenwelzijn

- **Cognitieve ethologie (Griffin 1976)**
 - Evolutionair en vergelijkend onderzoek naar denkprocessen, bewustzijn, beliefs, rationaliteit bij dieren.
- Aanwijzingen dat dieren pijn voelen: evolutionair, fysiologisch (chemisch, brein), gedrag
- Dierenwelzijn wordt weer legitiem object van wetenschappelijk onderzoek en ethiek

Veranderingen in gebruik van dieren

- Vivisectie, experimenten op dieren
 - 18e/19e eeuw anti-vivisectiebeweging
- Na WOII: Overgang van traditionele veehouderij naar de bio-industrie
 - Ruth Harrison: *Animal Machines* (1964)

Samenvattend: factoren die hebben geleid tot morele interesse in dieren

- Natuurlijke hiërarchie \Rightarrow egalitarisme
- Nadruk op rede \Rightarrow nadruk op kunnen lijden (utilisme)
- Dualisme \Rightarrow Darwinisme
 - (graduele verschillen mens-dier)
- Eind behaviorisme/positivisme
- Grootschalig gebruik van dieren in landbouw; experimenten

Dierethiek: 1970-nu

- Peter Singer: dierenbevrijding/dierenwelzijn.
 - *Animal Liberation* (1975)
 - *Practical Ethics* (1980)
- Tom Regan: dierenrechten
 - *The case for animal rights* (1983)
- Andere belangrijke bijdragen
- “The case against animals”: ontkenning (hoge) morele status dieren

Peter Singer (1)

- Ethiek = universeel → onpartijdigheid
- Utilisme: universeel aspect ethiek geeft overtuigende redenen voor utilisme
- **“Equal consideration of (similar) interests”**: gelijke weging van gelijksoortige belangen
- **“Sentience”**: capaciteit voor pijn lijden/genieten is noodzakelijk voor het hebben van belangen

Peter Singer (2)

- Tegen “speciesism”: soort is (als “ras”, geslacht) geen morele relevante eigenschap – rationaliteit en taal ook niet
- Argument from Marginal Cases (AMC): kinderen en verstandelijk gehandicapte mensen hebben ook geen taal, rationaliteit

Peter Singer (3)

- Gedetailleerde beschrijvingen van bio-industrie en dierexperimenten
- Pleit voor vegetarisme
 - Grootschalige productie zal altijd leiden tot lijden
- Dierexperimenten
 - ...moeten alleen worden toegestaan als enorme voordelen en als we bereid zouden zijn ze op verstandelijk gehandicapten uit te voeren.

Tom Regan (1)

- Dieren die “subject-of-a-life” zijn hebben fundamentele rechten
- Subject-of-a-life: o.a. beliefs/desires, geheugen/idee toekomst, emoties, belangen, identiteit over tijd, welzijn
- Welke dieren zijn “s-o-a-l”?
 - I.i.g. zoogdieren van een jaar en ouder, waarschijnlijk ook vogels, wellicht ook vissen.

Tom Regan (2)

- Criteria voor een ideaal moreel oordeel
 - Conceptuele helderheid, geïnformeerdheid, onpartijdigheid, “coolness”
- Criteria om morele principes/theorieën te evalueren:
 - Consistentie, passend bereik (scope), conformiteit met onze gereflecteerde intuïties, simpliciteit.
- Criteria \Rightarrow goede redenen voor “**harm principle**”: directe prima facie plicht om individuen niet te schaden

Tom Regan (3)

- Argumenteert tegen:

- Idee van indirecte plichten (bv. Kant)
- Utilisme (bv. doden mag als het geluk iedereen maximaliseert)
- Perfectionistische theorieën (morele status hangt af van intelligentie etc.)

⇒ Postulaat van inherente waarde: individu is in zichzelf waardevol

- Alle wezens die subject-of-a-life zijn hebben inherente waarde

Tom Regan (4)

- Criteria \Rightarrow goede redenen voor “principle of respect”
- Behandel alle s-o-a-l met respect voor hun inherente waarde (dus niet alleen utiliteits- of instrumentele waarde)
- The Rights View
 - Principle of respect \Rightarrow
 - Right to respectful treatment \Rightarrow
 - Prima facie right not to be harmed

Tom Regan (5)

- **Implicaties van de Rights View:**
 - Het houden/doden van dieren die subject-of-a-life zijn voor voedsel/in experimenten is onacceptabel
 - Dieren die wel bewust zijn en geen s-o-a-l moeten we niet laten lijden

Dierethiek: belangrijke bijdragen

Bernard Rollin (1981):

- Elk dier heeft een “telos”, eigen natuur met eigen pakket aan belangen/behoefte
- Stap-voor-stap-verbeteringen
- Handvaten bieden voor onderzoekers, diergeneeskundigen:

onderzoek op dieren gerechtvaardigd als:

- Utilistische principe: voordeel voor mensen is duidelijk groter dan lijden van dieren.
- Rechten-principe: natuurlijke leven van dieren moet zoveel mogelijk gemaximaliseerd worden, onafhankelijk van de kosten.

Dierethiek: “second wave”

- Steve F. Sapontzis (1987)
 - 3 grote doelen van Westerse morele traditie → dierenbevrijding (1) verminderen van lijden (2) “fairness” (3) deugden
- Evelyn Pluhar (1995)
- Argument from Marginal Cases;
 - Alan Gewirth, rechten actoren → dierenrechten
- David DeGrazia (1996)
 - Veel werk in “philosophy of mind” over dieren
 - Coherentisme → equal consideration

Ontkenning (hoge) morele status dieren (1)

- **Ontkenning dat dieren belangen hebben**
 - Bv. R.G. Frey: utilist, dieren hebben geen taal dus geen desires+beliefs
 - Repliek (DeGrazia): je kunt belangen hebben zonder taal (b.v. wens om geen pijn meer te hebben)
- **Kritiek vanuit contractualisme**
 - (Peter Carruthers): reciprociteit is de basis van ethiek, dieren kunnen niet reciproceren
 - Repliek: Hoe zit het dan met de mensen die dat ook niet kunnen? (Jong, oud, arm, ziek, gehandicapt)

Ontkenning (hoge) morele status dieren (2)

■ Kritiek vanuit Kantiaanse moraalopvatting

- Carl Cohen: alleen morele actoren hebben waardigheid en rechten
- Repliek: Argument from Marginal Cases: kinderen, verstandelijk gehandicapten zijn ook geen morele actoren

■ Speciale relaties: partijdigheid

- (Mary Midgley): net als partijdigheid voor familie is partijdigheid voor eigen soort gerechtvaardigd.
- Repliek: enige partijdigheid misschien geoorloofd als het gaat om positieve plichten, maar negatieve (niet-schaden)?

Overzicht: verschillende standpunten

- Dieren hebben geen morele status
→ alleen indirecte plicht tegen wreedheid
- Menselijke belangen wegen zwaarder dan dierlijke belangen, maar geen “nodeloos lijden”
→ stap-voor-stap verbeteren (“bigger cages”)
- Gelijke weging van belangen (utilisme)
→ dierhouderij/-experimenten alleen als geen alternatief; heel veel voordeel en zo diervriendelijk mogelijk
- Dierenrechten: recht op leven en respect
→ afschaffing dierhouderij/-experimenten. (“empty cages”)

Huidige situatie

- Wetgeving (nationaal en Europees): aan banden gelegd hoe dieren in boerderij, laboratorium, dierentuin etc. mogen worden gehouden, getransporteerd, geslacht e.d.
- Vroeger: wetten tegen wreedheid. Nu wetten waarin welzijn dier en zelfs intrinsieke waarde van het dier en soms integriteit (nota v. toelichting) wordt genoemd.
- Dierexperimentencommissies: VVV: Verminderen, Verfijnen, Vervangen
- Geen “nodeloos lijden”, maar welk lijden is nodeloos?
 - Intensieve veehouderij en experimenten (behalve op cosmetica) toegestaan.
 - Biologische landbouw wordt aangemoedigd

Discussie

Stelling 1:

Vlees eten uit de huidige bio-industrie is moreel acceptabel

Discussie

Stelling 2:

Vlees eten uit de biologische
veehouderij is moreel acceptabel

Discussie

Stelling 3:

De belangen van mensen moeten
zwaarder wegen dan de belangen
van dieren

Casus: de blinde kip

Kippen die niet kunnen zien blijken (in de gangbare houderij) minder last te hebben van stress en gezonder te zijn.

- Is het moreel acceptabel om via genetische manipulatie blinde kippen te creëren?